

УДК 351.86

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.10>

МЕЩЕРЯКОВ М.О.

**СУБ'ЄКТИ ПЛАНУВАННЯ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРАВОВОГО СТАТУСУ****PLANNING ENTITIES IN THE SPHERES OF NATIONAL SECURITY
AND DEFENSE AND THE FEATURES OF THEIR LEGAL STATUS**

Статтю присвячено особливостям реалізації планування як ключового методу забезпечення національної безпеки й оборони України в контексті висвітлення спеціальних суб'єктів, до переліку яких належить значна кількість органів публічного управління, кожен з яких має свій унікальний адміністративно-правовий статус. Метою статті є виокремлення та характеристика кола суб'єктів планування у сферах національної безпеки й оборони та визначення особливостей їх правового статусу. В статті наголошено, що Президент України та Рада національної безпеки і оборони України виступають головними суб'єктами організації та управління сектором національної безпеки та оборони, що виражається в праві призначати та звільняти вищих посадових осіб окремих органів безпеки; контролі та координації роботи учасників безпеково-оборонної галузі; розробці та затвердженні документів з питань стратегії роботи правоохоронних відомств, органів спеціального призначення, військового управління; визначенні та моніторингу загроз національній безпеці та обороні, а також встановленні стратегії боротьби з ними тощо. Аналіз наукових розвідок учених дав змогу дійти висновку про наявність трьох основних рівнів суб'єктів планування у сферах національної безпеки й оборони, що зумовлено особливостями правового статусу кожного їх представника, а саме: Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України – це ключові органи стратегічного планування, до компетенції яких входить розгляд, ухвалення й затвердження довготривалих та інших глобальних документів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком національної безпеки та оборони; Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Національний координаційний центр кібербезпеки України, координаційний орган з питань розвідувальної діяльності – це органи цільового планування, які забезпечують організацію розроблення довготривалих стратегічних документів конкретного виду, а також інших концепцій і програм за сферами здійснення публічного управління, зокрема в оборонній сфері, секторі громадської безпеки та цивільного захисту тощо; окремі центральні органи виконавчої влади (Національна поліція України, Національна гвардія України, Служба безпеки України та інші), які здійснюють розробку планів та програм забезпечення національної безпеки й оборони, які стосуються безпосередньо їх діяльності, з огляду на їхні функції, роль у мобілізаційній діяльності держави тощо.

Ключові слова: планування, національна безпека і оборони, суб'єкти, суб'єкти планування, правовий статус.

The article is devoted to the peculiarities of implementing planning as a key method for ensuring Ukraine's national security and defense, with a focus on special subjects, including a significant number of public administration bodies that have their own unique administrative and legal status. The purpose of the article is to identify and characterize the circle of subjects of planning within the sectors of national security

and defense and to define the specifics of their legal status. The article emphasizes that the President of Ukraine and the National Security and Defense Council of Ukraine are the main entities of organization and management of the national security and defense sector, which is expressed in the right to appoint and dismiss senior officials of individual security bodies; control and coordination of the work of participants in the security and defense industry; development and approval of documents on the strategy of the work of law enforcement agencies, special forces, military command; identification and monitoring of threats to national security and defense, as well as establishing a strategy to combat them, etc. An analysis of the research has led to the conclusion that there are three main levels of subjects of planning in the sectors of national security and defense, determined by the unique legal status of each representative: The President of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, and the Cabinet of Ministers of Ukraine – these are the main strategic planning bodies, whose competence includes the consideration, adoption, and approval of long-term and other global documents that related to the functioning and development of national security and defense; The Ministry of Defense of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the National Cyber Security Coordination Center, and the intelligence body of intelligence activities – these are target-oriented planning bodies that ensure the organization and development of specific long-term strategic documents, as well as other concepts and programs within various sectors of public administration, particularly in defense, public safety, and civil protection; specific central executive bodies (the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the Security Service of Ukraine and others), which develop plans and programs for ensuring national security and defense that directly relate to their operational activities, considering their functions and roles in the state's mobilization efforts, etc.

Key words: *planning, national security and defense, subjects, planning subjects, legal status.*

Актуальність теми. Державний сектор – це функціонуючий механізм, ефективна робота якого була б неможлива без спеціальної групи суб'єктів, які виконують відповідні функції та завдання. Як, правило, це владні організації, які наділяються можливістю використовувати спеціальний інструментарій впливу. Так, не виключається з цього правила реалізація планування як ключового методу забезпечення національної безпеки і оборони України. Організацією та забезпеченням останнього займаються спеціальні суб'єкти, до переліку яких відноситься велика кількість органів публічного управління, кожен з яких має свій унікальний адміністративно-правовий статус.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, присвячені проблемі планування у сферах національної безпеки і оборони, в своїх наукових працях розглядали: Н. В. Богданова, К. В. Ілляшенко, О. І. Карпіщенко, Н. В. Любченко, Ю. В. Мельник, С. М. Серьогін, Ю. П. Шарова та багато інших. Проте в роботах згаданих науковців відсутнє комплексне опрацювання системи суб'єктів планування у сферах національної безпеки і оборони України, а також не виділено особливості їх правового статусу.

Саме тому **метою статті** є: виділити коло суб'єктів планування у сферах національної безпеки й оборони та розкрити особливості їх правового статусу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що термін статус походить з латинської мови, від «status» – положення чогось або когось. Нині в українській мові статус означає становище, стан, роль, тощо [1, с. 671]. У юридичній сфері, як пише В. В. Заборовський, під правовим статусом слід розуміти комплексну категорію, що акумулює та відтворює всю сукупність взаємовідносин особи в суспільстві, яка не тільки формує юридичний базис діяльності особи в ньому, але й дає можливість з'ясувати фактичне (реальне) правове становище особи в суспільстві та є основою для розмежування такого становища однієї особи порівняно з іншою [2, с. 150]. Отже, правовий статус суб'єктів планування у сферах національної безпеки і оборони, враховуючи викладене, – це визначена нормами чинного законодавства сукупність владних повноважень (прав та обов'язків), якими визначено роль та місце в правовідносинах, які виникають з питань реалізації планування, як інструменту забезпечення ефективного функціонування сфер національної безпеки та оборони.

Переходячи до порівняльного аналізу змісту правового статусу звернемось до переліку суб'єктів планування в сфері національної безпеки і оборони. Одними з ключових є вищі органи державного управління, а саме Президент України, Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України. Кожен з цих суб'єктів має власне цільове призначення та роль у контексті всього державного апарату, однак, в досліджуваній галузі їх компетенції перетинають. Так, Розділом V Конституції передбачається, що Президент є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, а також реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Президент обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою. Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд [3].

Крім гарантування дотримання Конституції, Президент, безпосередньо в сферах національної безпеки і оборони: 1) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; 2) присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини; 3) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; 4) очолює Раду національної безпеки і оборони України; 5) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань і таке інше [3].

Своєю чергою Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР визначає, що РНБО відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, який виступає її головою. До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України і безпосередньо йому підпорядковується [4].

Таким чином, Президент України та РНБО виступають головними суб'єктами організації та управління сектором національної безпеки та оборони, що виражається в праві призначати та звільняти вищих посадових осіб окремих органів безпеки; контролі та координації роботи учасників безпеково-оборонної галузі; розробці та затвердженні документів з питань стратегії роботи правоохоронних відомств, органів спеціального призначення, військового управління; визначенні та моніторингу загроз національній безпеці та обороні, а також встановленні стратегії боротьби з ними тощо.

Безпосередньо як суб'єкти планування в межах досліджуваної сфери, Президент України та РНБО відповідають за ухвалення та затвердження довгострокових, а також інших глобальних документів з питань розвитку і функціонування галузей національної безпеки та оборони. Так, саме до їх компетенції відноситься уведення в дію Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, а також різноманітних комплексних стратегічних планів та концепцій [5].

Кабінет Міністрів України також приймає участь у довгостроковому стратегічному плануванні, але має власну роль. За Законом України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII КМУ – це вищий орган у системі органів виконавчої влади, який здійснює її безпосередньо, а також через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів [6]. Наприклад, згідно із Законом України «Про національну безпеку України», КМУ розглядає, погоджує та вносить для схвалення РНБО довгострокові стратегічні документи. Це робиться з метою узгодження відповідних комплексних планів, програм, концепцій та інших подібних актів із державною політикою, яка проводиться в сфері національної безпеки і оборони, а також ряду інших галузей [5]. Крім того, КМУ організовує, контролює та попередньо схвалює результати проведення процедури комплексного огляду секторів національної

безпеки та оборони. У контексті цього питання Уряд відповідає за розробку та юридичне визначення порядку реалізації такого огляду [5]. У межах окремих стратегічних планів на КМУ покладається завдання із формування механізму їх реалізації в цілому, або окремих положень [7; 8].

Наступними суб'єктами виступають цільові органи виконавчої влади та державні організації, які згідно до визначених законодавством повноважень, безпосередньо займаються розробленням відповідних загальнонаціональних стратегічних програм, планів та концепцій. Сюди, наприклад, відноситься Міністерство оборони України (далі – Міноборони), що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує: державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період; державну промислову політику, державну військово-промислову політику, державну політику у сфері оборонно-промислового комплексу, в авіабудівній галузі та забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері космічної діяльності. Міноборони є центральним органом виконавчої влади та військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили та Держспецтрансслужба, а також уповноваженим цільовим відомством в галузі державної авіації. Відповідно до своїх повноважень Міноборони, зокрема, відповідає за розробку розвитку Стратегії оборонно-промислового комплексу України та Стратегію воєнної безпеки України (положення про Міністерство оборони України затверджене постановою КМУ від 26 листопада 2014 року № 671) [9].

Іншим суб'єктом цієї групи є Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС). Відповідно до постанови КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 року № 878, це головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України (у частині повноважень з координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших пов'язаних з цим питань). В своїй діяльності МВС розробляє Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України [10].

Стратегія кібербезпеки України та Стратегія інтегрованого управління державним кордоном також розробляються відповідними спеціальними органами. Перший документ формується Національним координаційним центром кібербезпеки України, що згідно Указу Президента України «Про Національний координаційний центр кібербезпеки» від 7 червня 2016 року № 242/2016 є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України [11].

Своєю чергою Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) організовує розробку за дорученням КМУ стратегічного документу сфери інтегрованого управління державним кордоном. Іншими функціями даного відомства, згідно Закону України «Про державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV, є: 1) охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму; 2) здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення; 3) охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій тощо [12].

Національна розвідувальна програма розробляється за дорученням Президента України визначеним координаційним органом з питань розвідувальної діяльності. Згідно із Законом України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX та Указу Президента України «Про Комітет з питань розвідки» від 17 червня 2020 року № 230/2020, координаційний орган утворюється Президентом України як постійно діючий допоміжний або інший визначений Конституцією

України орган для сприяння реалізації повноважень Президента України, у тому числі як Голови Ради національної безпеки і оборони України, забезпечення взаємодії, розвитку та координації спільної діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства. Рішення координаційного органу з питань розвідки, введені в дію актами Президента України, є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами розвідувального співтовариства [13; 14].

Іншу групу суб'єктів планування становлять індивідуальні відомства та органи сфери національної безпеки та оборони, які визначають стратегічні напрями розвитку та здійснення власної діяльності. Сюди відносяться НПУ, СБУ, НГУ, органи та підрозділи сфери військового управління та інші. Відповідно до частини 5 статті 33 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII останні: 1) вносять у встановленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України пропозиції щодо стратегічних документів у сферах національної безпеки і оборони, а також із коригування державних цільових оборонних (правоохоронних, розвідувальних та інших) програм; 2) розробляють плани утримання та розвитку відповідних органів сектору безпеки і оборони, бюджетні запити та сукупність документів для здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями на плановий бюджетний період, а також пропозиції до прогнозних показників витраток Державного бюджету України та проекту основних показників здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями на наступні за плановим два бюджетні періоди; 3) забезпечують в установленому порядку оприлюднення відповідних проектів документів у сферах національної безпеки і оборони на офіційних веб-сайтах державних органів та проведення їх обговорення з інституціями громадянського суспільства [5].

Висновки. Отже, у підсумку представленого наукового дослідження слід констатувати наявність трьох основних рівнів суб'єктів планування у сферах національної безпеки і оборони, що пояснюється особливостями правового статусу кожного їх представника, а саме: 1) Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України – ключові органи стратегічного планування, до компетенції яких входить розгляд, ухвалення та затвердження довготривалих та інших глобальних документів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком національної безпеки та оборони; 2) Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Національний координаційний центр кібербезпеки України, координаційний орган з питань розвідувальної діяльності – органи цільового планування, які забезпечують організацію розроблення довготривалих стратегічних документів конкретного виду, а також інших концепцій і програм за сферами здійснення публічного управління, зокрема в оборонній сфері, секторі громадської безпеки та цивільного захисту тощо; 3) окремі центральні органи виконавчої влади (Національна поліція України, Національна гвардія України, Служба безпеки України та інші), які здійснюють розробку планів та програм забезпечення національної безпеки та оборони, що стосуються їх діяльності безпосередньо, враховуючи виконувані функції, попит в ресурсах для їх здійснення, роль у мобілізаційній діяльності держави тощо.

Список використаних джерел:

1. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. С. 671.
2. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні: дис. ... д.ю.н.: 12.00.10. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2017. 577 с.
3. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст.2598.
4. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
5. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України»: Указ від 20.08.2021 № 372/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 22. Ст. 991.

8. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ від 11.05.2023 №273/2023. *Офіційний вісник України*. 2023. № 51. Ст. 2823.

9. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : Постанова від 26.11.2014 № 671. *Офіційний вісник України*. 2014. № 97. Ст. 51.

10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

11. Про Національний координаційний центр кібербезпеки: указ, положення від 07.06.2016 №242/2016. *Офіційний вісник Президента України*. 2016. № 17. Ст. 468.

12. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

13. Про розвідку : Закон від 17.09.2020 № 912-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 86. Ст. 2761.

14. Про Комітет з питань розвідки: указ від 17.06.2020 №230/2020. *Офіційний вісник Президента України*. 2020. № 14. Ст. 730.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025